

Joaquim Amat-Piniella, un oblit injustificable

Cal reparar una injustícia

La figura i l'obra de Joaquim Amat-Piniella (nascut a Manresa el 22 de novembre de 1913) serien àmpliament coneguts, en qualsevol país amant de la cultura i la història. A Catalunya, en canvi, succeeix el contrari. El centenari del seu naixement –que celebrem enguany– hauria de servir, entre d'altres coses, per reparar la immensa injustícia del seu desconeixement. Perquè Amat-Piniella, a més d'haver escrit una obra extraordinària sobre els camps de concentració nazis (*K.L. Reich*) i ser un símbol del combat de la dignitat contra la barbàrie, simbolitza també el batec i les il·lusions del poble de Catalunya durant els anys 30

–en què tot era possible: viu amb passió la proclamació de la República; i lluita per *"una Catalunya ben lliure de tuteles i controls"*, com diu ell–. Amat-Piniella simbolitza el dinamisme cultural d'aquella època; és un exponent de la generació sacrificada a qui la guerra i el franquisme van estroncar de ple la carrera literària. És també un símbol de l'exili, de la deportació, de la repressió franquista, de la lluita contra l'oblit. I, finalment, és un referent ètic pel seu compromís amb la ciutat, el país, la societat i la fidelitat als ideals de llibertat i justícia social. No falten, doncs, motius perquè institucions, mitjans de comunicació o centres docents estudis-sin i divulguessin a bastament el seu llegat humà i literari.

La proclamació de la República i l'Estatut

Els primers mestres d'Amat van ser el seus pares. Després anà a l'actual Institut Lluís de Peguera de Manresa. Als 16 anys ja demostrava les seves qualitats periodístiques i expressava amb fermesa les seves conviccions polítiques. Nou mesos després de la dimissió de Primo de Rivera, però encara en plena etapa de la "dictablanda", carregava fort contra la recent dictadura dels 7 anys: *"ens ha vexat i avergonyit. Tots ens hem adonat que trepitjava els nostres més pregons sentiments, que ens arrancava trossos de carn viva del nostre cos, que ens deixava pobres, gairebé totalment..."* (1)

És per això que la proclamació de la República produí a un jove Amat de 17 anys un entusiasme desbordant: *"Els altaveus de la ràdio criden als quatre vents i a cada moment que la República catalana és un fet. Allò d'"Ací Govern Provisional de la República catalana..." fa esborronar; són uns mots que tenen un to tan nou, un dring tan eufònic, que hom no sap avenir-se'n..."*. Per a ell la proclamació de la República va significar *"un d'aquests moments que una empremta més fonda han deixat en mi i segurament en molta gent"* (2).

Posà moltes esperances en l'Estatut d'Autonomia que havia aprovat el poble de Catalunya, l'agost del 1931, però ben aviat aquella eufòria anà minvant en constatar la lentitud, els entrebancs i les retallades a què era

Amat participant en uns jocs esportius organitzats per l'Institut Lluís de Peguera. Set de març de 1928. ARXIU COMARCAL DEL BAGES. FONS JOAQUIM AMAT-PINIELLA

Anys 1928. Amat amb la seva mare. ARXIU COMARCAL DEL BAGES. FONS JOAQUIM AMAT-PINIELLA

sotmès. I davant les veus contràries que apareixien arreu de l'Estat en contra de l'autonomia catalana, Amat es preguntava: "És que tal vegada no és sobirana i democràtica la voluntat de tot Catalunya en pes? Per què el futur de Catalunya ha d'estar precisament supeditat, en un nivell d'inferioritat, al que vulguin acordar una colla de senyors completament estranys a les realitats de la nostra vida interna?" (3)

El text final de l'Estatut li produí una gran decepció – "no passa d'ésser un sinònim de descentralització minimalista" – i el portà a escriure que la República havia significat només un triomf parcial – no pas total – del catalanisme i que calia anar molt més enllà: "fins arribar a aquell ideal d'una Catalunya ben lliure de tuteles i de controls", ja que – segons ell – "Catalunya té dret a totes les prerrogatives de llibertat, com a nació que és. I tots els bons catalans han de bregar per a obtenir-ne la totalitat...". Amat reclamava un nacionalisme "universalista, federatiu, sense gota d'imperialisme

ni d'esperit bèl·lic". Un nacionalisme, tanmateix, entès dins del marc republicà: "Hem d'ésser insubornablement republicans, més que per cap altra cosa, perquè és dintre la legalitat republicana que podrem veure acomplertes les nostres aspiracions (4)"

Amat visqué intensament la política. Milità a les Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya a Manresa i durant el període republicà participà en diversos mítings d'ERC, tant a Manresa com a d'altres municipis de la comarca del Bages. El desembre del 1932 Francesc Marcet i Artigas fou elegit alcalde de Manresa i oferí a Amat-Piniella el càrrec de la seva secretaria personal.

Pertant, Amat, des d'un lloc tan privilegiat com l'alcaldia, visqué els avatars de la vida manresana i fou testimoni de l'obra de l'ajuntament republicà que, malgrat governar pocs anys, fou molt remarcable, especialment dins dels àmbits de la cultura, l'ensenyament, l'assistència social i les obres públiques.

Febrer de 1940. D'esquerra a dreta: Josep Arnal, Ferran Planes, Pere Vives i Joaquim Amat, com a integrants d'una Companyia de Treballadors Estrangers, al Loira. Arnal, Vives i Amat poc temps després serien deportats a Mauthausen, on Pere Vives trobaria la mort. ARXIU COMARCAL DEL BAGES. FONTS JOAQUIM AMAT-PINIELLA

Periodista i escriptor

Amat compaginà aquesta activitat política i professional amb un treball periodístic, literari i cultural molt prolífic. Per exemple, entre els anys 1930 i 1937 signà uns 200 articles al diari "El Dia", que inicialment era el diari de les esquerres manresanes i s'acabà convertint en l'òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Són textos que mostren un Amat obert als corrents culturals innovadors, a la contemporaneïtat, al debat de les idees. La majoria tracten de cinema – Amat n'era un afeccionat de primer ordre – i constitueixen un bon retrat de la filmografia de l'època, amb crítiques molt remarcables. Però també parlen de política, de l'actualitat internacional, de literatura, d'arts plàstiques, de teatre, de música i del món de la cultura en general. I és que Amat s'interessava per tot i es preocupava pel nivell cultural de Catalunya: "Cal... [que] el nostre país pugui posar-se ben aviat al costat dels que senyalen i porten la capdavantera en el moviment mundial de la cultura i el progrés." (5)

El 1933 publicà el seu primer llibre: "Ombres al Calidoscopi", prologat pel seu amic Josep M. Planes, i que, segons el mateix Amat, era "un recull de retrats de personatges, encaixat en els corrents avantguardistes d'aquell moment".

La revista "Ara"

Des dels anys 30 i fins a la Guerra Civil, Amat es vincula a diverses

K.L. Reich

Després del seu alliberament, Amat anà a Andorra a descansar una temporada i entre el 1945 i el 1946 va escriure l'obra *K.L. Reich*, en què narra de forma novel·lada la seva experiència als camps nazis. La censura franquista impedí inicialment la seva publicació, que s'endarrerí fins el 1963. Dos anys després, l'obra va rebre el premi Fastenrath

K.L. Reich és un llibre de denúncia de les atrocitats del feixisme, però també un llibre esperançador, on finalment és l'home qui triomfa per damunt del mal. En la primera introducció que va escriure de la novel·la – i que ell mateix es va autocensurar – s'hi refereix com a "crim monstruós de lesa humanitat" i afirma: "l'únic delictes dels milers de malaurats que foren executats amb la més terrible de les morts, no era altra que llur lleialtat a la República espanyola durant la nostra guerra civil... Ni Franco, ni Pétain, ni Hitler (tríade de criminals), no oblidaven que eren els espanyols els qui, primer que ningú, havien plantat cara al feixisme internacional. A "la nova Europa" forjada amb sang innocent, devastacions i misèria, els espanyols anti-franquistes no tenien altra plaça que la d'un pot de cendres". (14)

La lectura de *K.L. Reich* és molt recomanable per les següents raons:

- Per la seva qualitat literària. Els experts la consideren una de les grans obres de la literatura concentracionària.
- Perquè hi explica l'estada dels republicans catalans i espanyols a Mauthausen, per tant, un capítol significatiu de la nostra pròpia història.
- Perquè, precisament per aquest motiu, les persones que hi apareixen retratades haurien pogut ser familiars o veïns nostres. Això encara ens la fa més propera.
- Perquè, tot i així, el seu testimoni té un valor universal. I, malgrat que es tracta d'una novel·la, tot allò que s'hi explica va succeir de veritat, per increïble que pugui semblar.
- Per l'anàlisi excel·lent que fa de l'espècie humana (hi veiem el millor i el pitjor de la condició humana magistralment descrit).
- Per la serenitat amb què està escrita, sense ni un bri d'odi ni ressentiment, malgrat l'infern que va viure el seu autor.
- Per conèixer un dels capítols més rellevants de la història europea i mundial del segle XX.
- Per la vigència i l'actualitat del text i de les lliçons que ens ofereix. Davant l'actual ascens de les formacions neonazis la denúncia que fa del feixisme és més vigent que mai.
- Per contribuir a evitar que uns fets tan execrables es tornin a repetir mai més.

iniciatives culturals locals. Ja sigui com a activista, com a protagonista o com a observador. I sempre amb una gran amplitud de mires i amb un gran sentit de la modernitat. De fet, ja el 1930 va impulsar i fundar, amb d'altres persones d'esperit inquiet, la revista avantguardista "Ara". Hi publicà crítiques de llibres, d'exposicions, diversos poemes i alguns comentaris sobre poesia. En un d'ells, hi estampà una frase prou il·lustrativa: "Volem redimir la poesia local. Ens repugna l'olor de floralesques ràncies que fan les poesies de certs individus que han nascut, viuen i moriran en la ridiculesa".(6)

La revista només durà fins el 1931. Immediatament aparegué la Penya Ara, que organitzà exposicions, concerts, conferències, etc., seguint els mateixos principis ideològics de la revista.

El jazz

El 27 d'octubre del 1932, en un dels actes organitzats per la Penya Ara, l'escriptor manresà va oferir, a la sala d'actes de l'Orfeó Manresà, una conferència titulada "Música de jazz". Les seves explicacions eren il·lustrades amb composicions de jazz interpretades pel pianista Ramir Torres i també mitjançant una gramola, que anava desgranant els discos escollits per Amat. En diversos articles Amat-Piniella va mostrar la seva passió pel jazz. "El jazz ha obert camins inexplorats, continents d'un tresor musical immens...", escrivia el 1933 (7). Més endavant, l'octubre del 1935, es fundà l'entitat Hot Club Manresa –del qual Amat era el vicepresident– i Ramir Torres, el president– com a filial del Hot Club de Barcelona, introductor del jazz als Països Catalans.

Immergit en l'ambient cultural de la ciutat, Amat impulsa, amb d'altres intel·lectuals manresans, la creació a Manresa d'un Ateneu popular destinat a la formació cultural i cívica dels joves treballadors. Un Ateneu que, segons ell, hauria de propugnar la "difusió entre les masses treballadores de tots aquells coneixements científics, socials, polítics, artístics, etc. que tendeixen al millorament intel·lectual, físic i moral de l'individu i de la col·lectivitat" (8). L'Ateneu

Any 1932. Amat-Piniella, a la dreta, al passeig de Pere III de Manresa. Al seu costat, Jaume Miravittles ("Met"), que durant la guerra exerciria el càrrec de Comissari de Propaganda de la Generalitat. ARXIU COMARCAL DEL BAGES. FONTS JOAQUIM AMAT-PINIELLA

s'acabaria constituint ja iniciada la Guerra Civil.

Empresonat pels Fets del Sis d'Octubre

Amat, doncs, vivia intensament el pols de la ciutat de Manresa. Tenim en aquella època l'Amat escriptor, periodista, crític, ànima i engrescador d'iniciatives culturals, secretari de l'alcalde, cronista de la ciutat. Mentrestant, estudiava la carrera de Dret i seguia de prop la política nacional i estatal. L'abril del 1934, pocs mesos després d'haver guanyat les dretes a les eleccions a Corts, Amat parlava d'unitat: "Cal avui, la unió estreta de totes les forces republicanes... Sense personalismes, sense rancors esquistats i baixos de sostre..." (9)

El fet que els polítics de la Lliga Catalana portessin la Llei de Contractes de Conreu davant el Tribunal Constitucional enfurismà un Amat-Piniella que no s'estigué de qualificar-los de traïdors i anticatalans: "Ens hem d'acostumar a negar-li la seva condició catalanista. Ni que vingui un penediment. El mal que ens ha fet ha estat massa gros... si ens cal trobar un partit de dreta, però, abans que de dreta, català, no hi ha dubte que aquest serà Unió Democràtica de Catalunya que ha sabut no caure en la vergonya d'una claudicació i d'una traïdoria" (10)

És la Unió Democràtica d'aquell temps, liderada per Manuel Carrasco i Formiguera, el nacionalisme i integritat del qual li mereixien tota la confiança. La del partit de Francesc Cambó, en canvi, gens.

El 15 de setembre de 1934, Lluís Companys inaugurà a Manresa l'obra més emblemàtica de l'Ajuntament republicà: el Grup Escolar Renaixença, una escola amb capacitat per a 700 alumnes que va adoptar els nous corrents de renovació pedagògica. Tres setmanes després d'aquella inauguració solemne, s'esdevingué el

fatídic Sis d'Octubre i el govern de la Generalitat fou empresonat. També tancaren a la presó els regidors de l'Ajuntament de Manresa i les persones més estretament lligades a les organitzacions polítiques, sindicals i institucionals catalanistes i d'esquerres. Amat-Piniella fou un d'ells.

Es va suspendre l'Estatut i es van destituir els ajuntaments. Fou un temps de presó i silenci. El triomf del Front d'Esquerres el 16 de febrer de 1936 comportà la constitució d'un nou govern d'esquerres, que restituí les institucions democràtiques i promulgà l'amnistia. Companys tornà a ser el president de la Generalitat, Francesc Marcet alcalde de Manresa i Amat-Piniella tornà a ocupar el càrrec de secretari particular de l'alcaldia. Davant d'aquella nova etapa Amat es tornà a esperarçar però ara es mostrà molt més caut. Afirmà que aquell 16 de febrer havia estat un segon 14 d'abril i exigia a les esquerres evitessin "d'una manera absoluta la recaiguda en els errors, en les desavinences intestines, en els personalismes, que durant el primer bienni conduïren a la desfeta de l'obra republicana..." (11)

El salvament de la Seu de Manresa

La revolta militar a Catalunya fracassa, el 19 de juliol del 1936, i el poder real passa a mans dels comitès revolucionaris. El Comitè Revolucionari Antifeixista de Manresa s'instal·la al Casino de la ciutat i des d'on dirigeix la vida política i econòmica del municipi, mentre l'Ajuntament resta com a simple convidat de pedra. Aquesta nova situació lògicament afectà de ple també a Amat-Piniella, com a secretari que era de l'alcalde. Les decisions importants les prenia el Comitè i la majoria de vegades eren del tot contràries a la política i a la voluntat del mateix Ajuntament. És així, per exemple, que el Comitè, a causa del seu anticlericalisme i a la pressió fortíssima de les bases sindicals, acordà enderrocar les esglésies de la ciutat de Manresa, amb l'objectiu de donar feina als obrers que es trobaven a l'atur. Les autoritats municipals, el teixit

Maria Llaveries, una dona excepcional

Maria Llaveries Viladomiu va ser l'esposa de Joaquim Amat-Piniella. Nascuda a Puig-reig el 1912, era filla d'un conegut metge de de la vila, Josep Llaveries Salors, germana del també metge puig-regenc Fasutí Llaveries, i neboda del famós dibuixant i il·lustrador Joan Llaveries.

Maria Llaveries va ser mestra del Grup Escolar Renaixença de Manresa durant el curs 1935-1936. Posteriorment, ja en temps de guerra, fou traslladada en comissió de serveis a Barcelona. Des del juny de 1937 fins a l'entrada de les tropes franquistes estigué al Grup Escolar del Sortidor.

La relació entre Maria Llaveries i Joaquim Amat-Piniella va estar absolutament marcada per la Guerra Civil i el nazisme. Pocs dies després de casar-se, Amat va haver d'exiliar-se. Van estar un temps junts, tanmateix, ben aviat se separarien. Ella retornaria a Catalunya i l'Amat aniria a parar a Mauthausen, on estaria quatre anys i mig. En ser alliberat, encara tardarien uns mesos a retrobar-se. Al seu torn, Maria Llaveries fou depurada com a mestra i va ser desterrada a Mazuecos (Guadalajara)

El 1946 ambdós es van establir a Barcelona. El mateix any van tenir un fill, el Marcel. En aquells temps tan difícils –i després d'haver patit l'infern de Mauthausen– Maria Llaveries constituïa un refugi importantíssim per a l'Amat. Tanmateix, la seva esposa, després d'un any de malaltia, moria el 1949, als 37 anys. Va ser un cop molt dur per a l'Amat. Segons confessarà a Bartra: *"Aquest any hostil de 1949 m'ha pres el més autèntic i segur, l'insubstituïble, el que, en els moments més negres de*

l'exili, em va donar la il·lusió i la força necessària per a sobreviure..." (15)

Segons diverses persones que la van conèixer, Maria Llaveries era una dona excepcional i avançada a la seva època. El mateix Amat, en una carta inèdita, en destacava *"la seva sensibilitat afinadíssima, el seu esperit crític i la seva imaginació esbojarrada"*. En paraules de Jordi Planes, Maria Llaveries era *"una dona esplèndida, cordial, intel·ligent i sensible"* i, amb la seva mort, va desaparèixer per a Amat *"el terme de la relació que el podia dur a una vida, diguem-ne feliç"* i *"no va arribar a retrobar mai més l'alè"* (16).

havien gosat pronunciar-se. I l'Amat-Piniella, inspirant –si no redactant– aquesta mateixa carta i, a més a més, visitant, junt amb altres intel·lectuals manresans, els membres del Comitè Revolucionari, al Casino, per a intentar fer-los canviar d'opinió i aturar l'aterrament de la basílica. La suma de gestions realitzades, tant des de Manresa mateix com des de la Generalitat, aconseguiren que, finalment, les organitzacions sindicals decidissin no enderrocar la Seu. L'acció es va aturar després d'haver desmuntat el campanar i algunes parts annexes d'escàs valor artístic.

La guerra, l'exili i la "pinya dels cinc"

La guerra continuava i Amat-Piniella es veié obligat a deixar els estudis de Dret. Aleshores es féu voluntari de l'exèrcit de la República i estudià a l'Escola Popular de Guerra de la Generalitat. En sortí amb el grau de tinent d'artilleria i, després d'un breu temps al front d'Aragó, fou destinat al d'Andalusia, un lloc tranquil on no hagué de disparar ni un sol tret.

Perduda la guerra, el 14 de juliol de 1939 Amat creuà la frontera. Sembla que el va impressionar molt el cas d'un amic seu, *"hombre de una conducta moral intachable que, a pesar de no haber intervenido en ningún acto delictivo, haberse mantenido alejado de toda actividad política, fue condenado a muerte bajo la imputación de "rojo separatista". Pensó que como en otros muchos casos, bastaba una simple denuncia para poderlo etiquetar como "rojoseparatista" y la opción era clara: o el duro camino de la emigración o la posibilidad de verse envuelto en la vorágine represiva de aquellos tiempos"* (12).

Amat féu el camí que havien seguit tants d'altres deportats: els camps d'Argelers, Barcarés i Sant Cebrià. Aquí establí contacte amb Ferran Planes, que es trobava a Perpinyà i se n'hi anà. En el seu llibre *El Desgavell*, Planes explica el recorregut i les peripècies d'ells dos durant aquells mesos. Anaren a Cucugnan, retornaren a Perpinyà i després a Sant Cebrià (on l'Amat "ja en coneixia els topants"). Aquí es formà "la

associatiu i diverses personalitats manresanes decidiren concentrar tots els esforços en intentar salvar com a mínim la basílica de la Seu de Manresa.

L'alcalde Marcet i Amat-Piniella, protagonitzaren un capítol molt remarcable en l'intent d'impedir l'execució d'aquesta sentència ja dictada: l'alcalde, fent pública una carta a la premsa local on s'oposava contundentment a la demolició de la Seu. Aquest posicionament va rebre tot seguit el suport de múltiples entitats culturals que fins aleshores no

Anys 1948. Amat-Piniella amb la seva muller, Maria Llaveries, que moriria l'any següent. ARXIU COMARCAL DEL BAGES. FONDS JOAQUIM AMAT-PINIELLA

pinya dels cinc”, una colla de “cinc persones que ens vam agermanar per anar passant, compactes i plegats, bona part del camí fatigós que ens restava seguir per a arribar al final del nostre exili” (13). Algunes d’aquestes persones tindran un protagonisme destacat a “K.L. Reich”:

- Pere Vives: “Era l’home més savi i més apassionat de la colla. La seva cultura era immensa i ens parlava de tot...” És el FRANCESC de la novel·la.
- Josep Hernández
- Josep Arnal, company infatigable d’Amat a Mauthausen i gairebé la seva ànima protectora. És en bona part l’EMILI.
- Ferran Planes, amic íntim d’Amat i autor d’*El desgavell*.
- Joaquim Amat-Piniella

Els 5 foren mobilitzats com a treballadors forçosos de la IX Companyia de Treballadors Estrangers a Lorena, amb la finalitat de fortificar la línia Maginot. Quan l’exèrcit alemany va irrompre per aquest sector, el comandament francès del qual depenia aquesta companyia va disposar el seu trasllat cap el sud de França, però en arribar a Delle, prop de la frontera suïssa, van saber que havien estat encerclats. Davant l’esfondrament de l’exèrcit francès, acordaren “el campí qui pugui”. Aleshores intentaren travessar la frontera suïssa però van ser-ne expulsats perquè els gendarmes suïssos al·legaren que Espanya era un país neutral i no podien admetre persones de nacionalitat espanyola. Ho intentaren de nou, ara de manera individual, i ho aconseguiren. Tanmateix, aviat la policia els detingué i els retornà a una França ja ocupada pels alemanys. Finalment anaren a parar a la caserna fortificada de Fort Hatry, de Belfort. És allí on un dia optaren per reunir-se per decidir què feien. Hernández i Ferran Planes decidiren evadir-se, mentre que Arnal, Pere Vives i Amat-Piniella es quedaren a la fortificació. Dissortadament, al cap de poc, els tres darrers foren deportats a Mauthausen. Pere Vives hi trobarà la mort a causa d’una injecció de benzina al cor. Amat estigué pres als camps nazis del 27 de gener de 1941 fins al 6

de maig de 1945. En sortir pesava 45 quilos.

El retorn a Catalunya

El retorn d’Amat a Catalunya, el 1946, fou —com el de tants altres deportats catalans— extraordinàriament amarg. Després del seu llarg patiment, no els esperava cap homenatge ni reconeixement públic per la seva lluita; ben al contrari: van topar amb el silenci, la vigilància i el buit social, en un país devastat que vivia sota el jou d’una dictadura fèrria.

El retorn a aquella Catalunya grisa i dictatorial, que era l’antítesi de la Catalunya per la qual havia lluitat, representà un gran xoc per a Amat-Piniella. La repressió franquista, tot i que no tenia la brutalitat dels primers anys, continuava essent implacable. Les execucions van continuar durant molts anys més. D’altra banda, la cultura catalana continuava essent perseguida i el català restà pràcticament postergat. Així descrivia a Agustí Bartra el contrast entre l’efervescència dels anys 30 i la crua realitat de la dictadura: “la intensitat dels anys passats xoca dolorosament amb un món i una època que mai no hauríem pogut imaginar... la desolació lunar guanya terreny on en altres temps hom cultivava l’esperit, on les idees eren vivents i enceses, on el sentiment de pàtria era motor de grans empreses

col·lectives...” (17). L’angoixa i la desesperança s’anirà imposant: “És tràgic veure, impotent, com tot s’està desfent...” (18) escrivia a Agustí Bartra. I encara: “En aquesta Barcelona que no és la nostra, que no és la que havíem conegut i estimat tant en altre temps, el tedi és una metzina lenta que ens inutilitza a poc a poc” (19). “...No estranyeu, doncs, amic Bartra, que davant d’aquest paisatge lunar, les meves lletres prenguin sempre un to pessimista. No sóc pas un amargat; potsersí un desesperat que s’aferraria a un clau roent, si el trobés, per tal de participar en l’elevació del país que li és pàtria.... Què voleu que faci, si estic tan desolat que sovint no puc amagar la meua tristot, riscant així d’encomanar-la als altres? Em vaig fer mitges il·lusions durant cinc anys, quan les necessitava per sobreviure, però ara, el xoc amb la realitat ha estat massa dur per a poder persistir-hi...” (20)

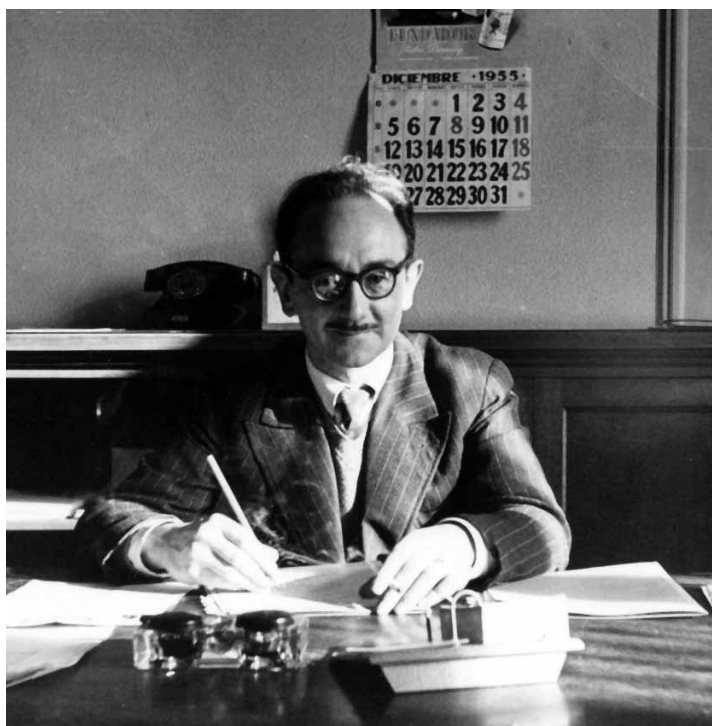
En aquella nova situació Amat-Piniella era un desubicat. Aquell món no era el seu i hi vivia marginat i silenciats, condemnat a l’ostracisme. Aquí cal afegir-hi un altre gran drama personal: el fet de no poder tornar a viure a la “seva” Manresa. Amat era considerat “rojo-separatista”, tothom el coneixia i els jerarques de la nova situació li haurien fet la vida impossible. La Manresa que tant havia ajudat a dinamitzar culturalment li era vedada (i ho

continuaria essent el 1960 quan fou expulsat en venir a signar exemplars de la seva obra).

A partir de mitjans de la dècada dels 50 el seu estat d’ànim canviarà i començarà a escriure i publicar, si bé les seves obres no sempre veuran la llum: “torno a treballar, Bartra, vull dir treballar en allò que em plau. El fet d’estar empleat en una casa comercial, em permet disposar d’hores d’assossec per a escriure... No tinc mai un ral, però em sento ric de voluntat i d’idees...”. I encara rebla el clau dient: “tinc la satisfacció d’haver assolit un retrobament de mi mateix, d’haver donat un contingut a la meua existència, d’haver obtingut que el temps sigui breu per les moltes coses que em bullen dintre” (21)

El 1956 publica “El Casino dels Senyors”, que amb paraules del mateix Amat “és una novel·la curta, espècie de contrapunt de personatges a l’entorn d’un Casino de ciutat petita, explicats pel fantasma del qui en fou Administrador durant trenta anys...”. (22) Seguiran *Roda de Solitaris* (1957), *La pau a casa* (1959) i *La ribera deserta* (1966), novel·les dominades en general per l’escepticisme, amb diversos personatges amargats i torturats que han fracassat a la vida. Pòstumament apareixeran també *Les Llunyanies (Poemes d’exili)* (1999), *Retaule en gris* (2012) i *La Clau de Volta* (2013).

El 1958 trobem en una carta d’Amat a Bartra i a la seva esposa Anna Murià una referència esperançadora al futur de la llengua i la cultura catalana: “No vull pecar d’optimista com en altres ocasions he pecat de pessimista, però estic segur que estem en els inicis d’una nova renaixença. Una dada: el 37% dels volums venuts la *Diada del Llibre a la Catalònia foren llibres catalans*. La parada del grup *Diccionari-Raixa-Lletres-Quart Creixent-Sicània-L’Ocell de Paper* va ser la més concorreguda de totes, on es respirava aquell mateix clima dels anys enyorats. Els joves de 25 anys llegeixen i escriuen en català (molts, moltíssims més dels

Any 1955. Amat-Piniella al seu escriptori. ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE MANRESA

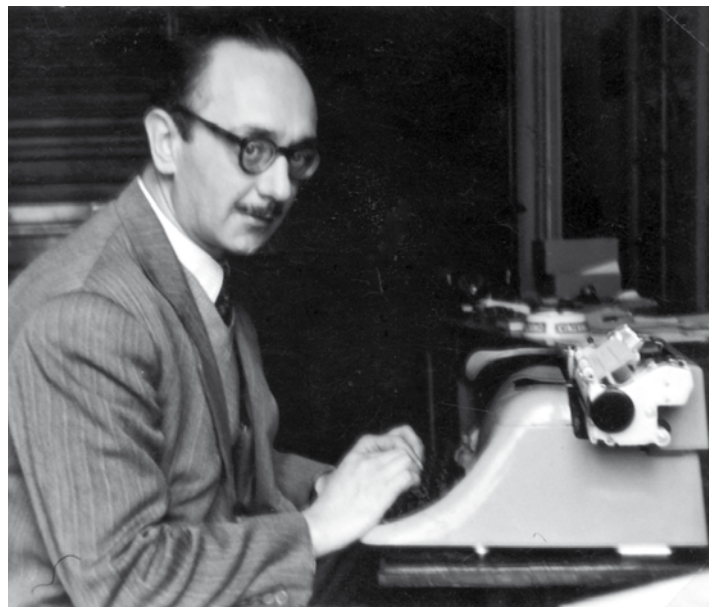
que sembla aparentment), més els joves que els vells, i això em sembla que és un bon senyal..."(23)

El 1962, conjuntament amb d'altres companys ex-deportats, funda l'Amical de Mauthausen. La constitució de l'entitat –que no va ser legalitzada fins molts anys després– era fidel al text del Jurament de la Deportació fet a Mauthausen el maig del 1945, quan en un dels seus paràgrafs afirma: "L'esclafament definitiu del nazisme és la nostra tasca. I el nostre ideal és la construcció d'un món nou, dintre de la pau i la llibertat".

Final d'etapa

Després d'aquests anys d'una activitat editorial regular, Amat-Piniella deixa d'escriure i cau en una etapa de decadència en què sembla com si l'escepticisme l'hagués acabat vençant. Ferran Planes explica que un bon dia Amat va dir als seus amics habituals, que ja no escriuria més perquè ja no tenia res més a dir. (24)

Joaquim Amat-Piniella va morir el 3 d'agost del 1974 a la ciutat sanitària de Bellvitge. Només tenia 60 anys. Potser era que l'estigma de Mauthausen s'havia acabat imposant en un home que va haver de passar d'una joventut pletòrica i de plena connexió amb el moviment polític i cultural de la seva ciutat i del seu país a un autèntic infern, el de Mauthausen. De fet, l'estada als camps el va marcar per sempre. Montserrat Roig ho explicava així: "He conegut molts exdeportats catalans, hi he vist reaccions i actituds diverses davant de la

Any 1958. Amat, a les oficines de l'empresa. ARXIU COMARCAL DEL BAGES. FONDS JOAQUIM AMAT-PINIELLA

deportació nazi i les seves romanelles, però foren els ulls terriblement cansats de l'Amat-Piniella allò que més coses em van saber dir del què havia significat l'infern nazi". (25)

I després de l'infern de Mauthausen, haver de patir fins al final de la seva vida aquell ambient asfixiant, aquella grisor absoluta, insuportable i inacabable del règim i el tancament amb pany i forrellat d'aquella finestra oberta al món, durant els anys 30...

Què hauria pogut donar de si Amat-Piniella en el camp cultural, literari, fins i tot polític, en una situació de normalitat!

Segur que moltíssim. A Manresa i a Catalunya.

L'únic que podem fer nosaltres és homenatjar-lo, recordar-lo, fer-li justícia, posar-lo al lloc que li correspon, agrair-li la seva tasca, el seu testimoni, llegir les seves obres i donar a conèixer la seva figura i els principis i valors que simbolitza i dels quals mai no va claudicar. I sentint-nos-en plenament orgullosos.

Notes

- (1) "El Dia", 25/9/1930
- (2) "El Dia", 13/4/1932
- (3) "El Dia", 4/5/1932
- (4) "El Dia", 13/4/1933
- (5) "El Dia", 22/8/1931
- (6) Revista *Ara*, núm. 3, gener del 1931
- (7) "El Dia", 18/8/1933
- (8) "El Dia", 13-9-1935
- (9) "El Dia", 15/4/1934
- (10) "El Dia", 9/6/1934
- (11) "El Dia", 11/4/1936
- (12) Manuscrit d'Amat-Piniella. Arxiu Comarcal del Bages. Fons Joaquim Amat-Piniella
- (13) *El desgavell*. Club Editor. Barcelona, 2010. Pàg. 53
- (14) Arxiu Comarcal del Bages. Fons Joaquim Amat-Piniella
- (15) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 13/12/1949. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (16) Revista "Canigó", 17/8/1974
- (17) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 2/2/1948. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (18) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 6/6/1948. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (19) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 2/2/1948. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (20) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 18/12/1948. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (21) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 6/12/1955. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (22) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra, 6/12/1955. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
- (23) Carta de Joaquim Amat-Piniella a Agustí Bartra i Anna Murià. 13/5/1948. Fons Bartra-Murià. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.
- (24) Tele-Exprés, 7-8-1974
- (25) Montserrat Roig. *Els catalans als camps nazis*. Edicions 62. Barcelona, 1977

Joaquim Aloy i Bosch

Autor del web sobre Joaquim Amat-Piniella (www.memoria.cat/amat)

Ctra. Sant Fruitós, 32 - bxs.

Tel. 93 821 45 90

Fax 93 821 45 91

08600 Berga

 PLANA
a s s e s s o r i a s . l